

Леся Білик

УКРАЇНСЬКА МОВА

5–11 класи

Комунікативний мінімум

Методично-ілюстративний посібник

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

УДК 811.161.2(075.3)

ББК 81.2Укр я72

Б61

- Б61 **Білик Л. П.** Українська мова. 5–11 класи. Комунікативний мінімум: методично-ілюстративний посібник. — Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2013. — 56 с.

ISBN 978-966-10-3241-4

Пропонований посібник містить тексти та завдання до провідних мовних тем загальноосвітньої школи. За основу автор-упорядник взяв розділи чинної програми з української мови для 5 класу: «Значення мови», «Синтаксис. Пунктуація», «Фонетика. Орфографія», «Лексикологія. Фразеологія», «Будова слова. Орфографія». Добір матеріалу здійснений з урахуванням чотирьох змістових ліній — мовленнєвої, мовної, соціокультурної та діяльнісної (стратегічної), тому тексти та завдання посібника доцільно використовувати при повторенні тем у процесі вивчення курсу української мови у 5-11 класах, а також у позакласній роботі з мови.

Для учнів, учителів.

УДК 811.161.2(075.3)

ББК 81.2Укр я72

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.

Навчальне видання

БЛИК Леся Петрівна
УКРАЇНСЬКА МОВА
Комунікативний мінімум

Методично-ілюстративний посібник

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Донара Пендзей*
Художник *Володимир Басалига*
Комп'ютерна верстка *Нелі Домарецької*

Підписано до друку 20.01.2013. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times. Умовн. друк. арк. 3,26. Умовн. фарбо-відб. 3,26.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців

ДК №370 від 21.03.2001 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С.Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002

Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008

тел./факс (0352) 52-19-66; 52-06-07; 52-05-48

office@bohdan-books.com

www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-3241-4

© Навчальна книга – Богдан, 2013

Вступ

Методично-ілюстративний посібник «Українська мова. Комунікативний мінімум» укладено відповідно до вимог чинної програми Міністерства освіти і науки України «Українська мова» (Програма для загальноосвітніх навчальних закладів). Враховано також спрямованість програмових тем для старших класів загальноосвітньої школи, зокрема настанов «Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. 10-11 класи. Українська мова. Рівень стандарту. Академічний рівень. Профільний рівень» (Київ — 2010).

Матеріал, поданий у посібнику, вчитель може використовувати не лише вибірково і частково, а й адаптувати до тезаурусу мовних знань учнів, з якими працює. Ілюстративний матеріал та творчі завдання не втрачатимуть актуальності й при коригуванні чи зміні навчальних програм. Комунікативна спрямованість та системність викладу граматичних тем дає змогу застосовувати їх при повторенні чи закріпленні вивченого в 5-11 класах загальноосвітньої школи, а творчі завдання будуть доречними у роботі гуртків і літературних студій.

Матеріал посібника містить 11 блоків відповідно до чинної програми з української мови. Темі з фонетики і лексики стануть у пригоді при повторенні у 10 класі (Рівень стандарту. Профільний рівень). Найдокладніше представлено розділ «Синтаксис. Пунктуація» (4, 5, 6, 7 блоки), що дає змогу використовувати матеріал посібника у 8, 9 класах та при повторенні мовних тем в 11 класі (Рівень стандарту. Профільний рівень).

Автор-упорядник посібника застосував принцип випередження у доборі завдань та тестів. Так, якщо у блоці 2 тестове завдання подає пункти плану стисло чи докладного переказів, то після вивчення теми «Поняття про текст» мова йде про конкретні мовні терміни — «тему», «мікротему», «тематичне речення» тощо.

Оскільки для реалізації мовної освіти учнів залишаються актуальними комунікативно-функціональний та особистісно-орієнтований підходи, систему роботи на уроках мови можна побудувати за такою сіткою:

№ п/п	Зміст навчального матеріалу	Провідна тема	Символ	Форми реалізації знань	Диктант
------------------	--	--------------------------	---------------	---------------------------------------	----------------

Саме такий комплекс роботи забезпечує результативність мовної освіти школярів, відповідає курсу з чотирьох змістових ліній:

- а) мовленнєвої;
- б) мовної;
- в) соціокультурної;
- г) діяльнісної (стратегічної).

Обов'язковим у здобутті умінь та навичок з мови упорядник посібника вважає диктант. Зокрема, диктанти-тести показують рівень засвоєння матеріалу, вони містять максимальну кількість орфограм і пунктограм відповідно до вивченої теми, тому не можуть бути контрольними.

ТЕМА 1. Значення мови в житті суспільства. Українська мова — державна мова України

Блок 1. «Найцінніший скарб народу»
Символ — соняшник.

Теоретичний мінімум:
— мова і суспільство;
— українська мова — державна мова України.

МОВА УКРАЇНИ

(Диктанти)

I

Україна — батьківщина найдавнішого письма. Воно карбувалося на камені з XII тисячоліття до нашої ери. «Радісно плуг ріже», — спостеріг давній українець і «записав» на глибі V тисячоліття до н.е.

Мовознавчій науці відоме також вузликове письмо давніх слов'ян. І досі ми згадуємо про нього у висловах: «вузлики на пам'ять», «вузлове питання», «нитка життя» тощо.

Індоевропейські мови виростили з санскриту, тобто з давньоукраїнської мови. Одна з сучасних індійських мов називається орія і містить близько 80 відсотків українських слів.

Учитель пропонує учням перекласти слова із санскриту на сучасну українську мову.

Багута — ... (багато)

Віта — (вітання)

Грива — ... (грива)

Два ста — ... (двісті)

Дося — ... (десять)

Знама — ... (знання)

Карма — ... (кермо)

Мося — ... (місяць)

11. Писанка є символом весняного відродження природи...
а) у багатьох народів світу;
б) у всіх народів світу;
в) тільки в українців.
12. Писанки розписують...
а) пером;
б) писачком;
в) голкою.

ДИКТАНТ

(Текст для орфографічно-пунктуаційного аналізу)

Який привітний день!¹ Коли Журавлик хоче творити,² завжди зійде сонечко. Мабуть,³ це і є натхнення. Журавлику,⁴ я запрошую тебе у школу мистецтв «Веселка». Цьогоріч діятимуть такі відділи:⁵ літературний,⁶ хореографічний,⁶ музичний та образотворчий.⁵ Твоє покликання —⁷ слово. Отже,³ пропонуємо тобі відвідувати літературну студію. А перепусткою буде твій вірш:

*Який привітний день!¹
У сонячну сорочку вбрався вітер
І стихився між кронами дерев.
Такий чудовий день!¹*

Орфографічно-пунктуаційний аналіз

Послідовність роботи:

- позначити у написаному тексті різними кольорами (або підкреслити олівцем) пунктограми і орфограми (буквені та небуквені);
- виписати у послідовності відповідні правила на позначені орфо- і пунктограми.

Зразок

Пунктограми:

1. Знак оклику (окличні речення).
2. Кома в складному реченні.
3. Кома при вставних словах.
4. Кома при звертанні.

5. Двокрапка після узагальнювального слова.
6. Коми при однорідних членах речення.
7. Тире між підметом і присудком.

Орфограми:

- Буквені → Знак м'якшення у кінці слів і в буквосполученні **ьо**.
- Велика буква у власних назвах; лапки у власних назвах.
- Правопис суфіксів суб'єктивної оцінки (**-ечк-**).
- Подовження приголосного.
- Подвоєння букв на стику морфем.
- Ненаголошені **е, и**.
- Повноголосся **-оро-, -ере-**.
- Префікс **с** перед **к, п, т, ф, х**.

ТВОРЧИЙ ДИКТАНТ

Завдання: Записати репліку професора, скласти 4-5 речень репліки у відповідь, використавши якомога більше вивчених орфо- і пунктограм.

— Школярки дорогенькі мої! Чи пам'ятаєте ви свій перший день у стінах цього закладу? Ніколи не забувайте! Довкола живі картинки вашого життя: просторе подвір'я із щедрими яблунами, класи-кімнати, друзі та вчителі. Гарні, милі, добрі, веселі люди оточують вас. Цікавтеся, будь ласка, життям у найменших його проявах.

Довго тягнуться уроки, але дуже швидко мине шкільне життя, як дні погожі й дощові. Ціна йому — вічність...

— Переконали, шановний професоре!..

Послідовність роботи:

- Повторення вивчених орфо- і пунктограм (у формі естафети).
- Написання першої частини диктанту (репліка професора).
- Продовжити запис репліки-відповіді з використанням орфо- і пунктограм.

Намагалися створити літаючий велосипед. Щоправда, досі це нікому не вдалося. Але мрії здійснюються! Велосипеди знову завойовують світ.

(101 слово)

---

*Велосипед (фр. *velosipe'de* від лат. *velox* — «швидкий» і *pes* — «нога») — машина, яку рухає людина за допомогою ножних педалей.

РЕКТОР — ЮРІЙ ДРОГОБИЧ

У маленького Юрія Котермака померла мати. Батько працював у Дрогобичі ремісником. «Мій син стане вченим», — вирішив він і послав дитину до дяка в науку. Хлопчик дуже гарно вчився.

Якось дяк сказав: «Незабаром ви побачите затемнення сонця». Дехто не повірив. У визначений за книгами час усі трепетно спостерігали це явище. Юрко був особливо вражений. Він вирішив учитися, щоб стати звіздарем.

Та після смерті батька мусив працювати писарчуком у Львові. Самотужки вивчивши кілька мов, зокрема й латину, Котермак з валкою купців рушає до італійського міста Болоньї. Працює викладачем астрономії, потім стає ректором університету. Його праці переписували у Франції, Німеччині, Угорщині. Астроном, філософ, медик, письменник — і це все Юрій Котермак.

(102 слова)

ЛІТЕРАТУРА

1. Дванадцять місяців. Народний календар. — К.: Україна, 1993.
2. Дванадцять місяців // Щорічник, 1993. — К.: Веселка, 1992.
3. Дідула Р.Т. В найменшому з-поміж світів. — Львів: Добра книжка, 2004.
4. Журавлик // Газета Харківського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Шевченка. — 2004, № 9; 2005, № 8.
5. Закон Божий // Підручник для сім'ї та школи, укладений протоієреєм Серафимом Слобідським. — К.: Видавничий відділ УПЦ КП, 2005.
6. Зубицька Наталя. Усе знадобиться, що в землі коріниться. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2001.
7. Ковальчук О.В. Українське народознавство // Книга для вчителя. — К.: Освіта, 1992.
8. Лікарські рослини // Енциклопедичний словник за ред. А.М. Гродзінського. — К.: 1990.
9. Плачинда Сергій. Лебедія: Як і коли виникла Україна. — К., 2005.
10. Приходько С.Н. Хоровод цветів. — К.: Реклама, 1985.
11. Соняшник // Журнал. — 2001-2006.
12. 100 найвідоміших образів української міфології. — К.: Орфей, 2002.
13. Сто талантів // Журнал. — 2004-2005.
14. Українська минувшина. — К.: Либідь, 1994.
15. Універсальний словник-енциклопедія. — К.: Ірина, 1999.

ЗМІСТ

ТЕМА 1: Значення мови в житті суспільства. Українська мова — державна мова України	5
ТЕМА 2: Повторення вивченого в початкових класах	10
ТЕМА 3: Поняття про текст	14
ТЕМА 4: Синтаксис. Пунктуація	20
ТЕМА 5: Другорядні члени речення	23
ТЕМА 6: Речення з однорідними членами	29
ТЕМА 7: Пряма мова. Діалог	34
ТЕМА 8: Фонетика. Графіка. Орфоепія. Орфографія	39
ТЕМА 9: Вимова приголосних звуків	42
ТЕМА 10: Лексикологія. Фразеологія	46
ТЕМА 11: Будова слова. Орфографія	50